

ÉSZAKI NAPLÓ- JEGYZETEK

„Nem szabad verset írni itt.”
(Tolnai Ottó)

Újra a feltörhetetlen és szigorú hegyek látványa.³

Minden erőmmel *ezt* akartam.

Időnként kísétálok az erkélyre, nem hagy nyugodni a távolban csendesen lélegző, ropant test: a szétterülő hegy mágnesként vonzza magához a tekintetet. Emelkedni és ereszkedni, meglátogatni e sajátos képződményt – nyerszöld alagutak, foszforeszkáló bogarak, mohák, indákkal át- meg átszótt fák göcsörtös törzse, levelek szaga, kopár sziklaszirt az aranyló búzakalással teli meder fölött.

Átellenben, a túlsó parton bizonytalan kikötő: benne megtépázott, égi óceánjáróként – temérdek sebbel a fedélzetén áll a gótika karcsú remeklése, egy katedrális szépséges romja.

A messzi, azúrkék ég látványának életedre gyakorolt hatása jól kimutatható: rajta keresztül vettél levegőt, ha kellett, csüngtél a horizont szélén, kapaszkodtál a hófehéren gomolygó, kövér felhőkbe, adva magadnak még egy esélyt.

A mellettem elsuhanó erdő lassan végső hallgatásba burkolózik.

³ A szöveget Tolnai Ottó *Vidéki Orfeusz* (1983) kötetében megjelent *Uralkodó csúcs* című rövidprózája ihlette.

Idegen test vagyok a tájban.

Megvettem a messzelátót.

Pontosan ismerni a hegy minden apró részletét, az eget finoman súroló domborzat számomra véglegesnek tekinthető rajzát.

Távol. Élni a távolban!

Micsoda halk, finom ösztön! Micsoda tévedés!

Mindörökre máshol keresni a hazát – egy vonaton, egy állomáson, a szünetekben, amikor senki se lát, amikor kihajolhatsz az ablakon, hogy meghatározd magad, hogy meglásd egy ismeretlen város utcáit, a virágágyásokat, a bérházakat, a halpiac mögötti szigeteket – azokat az egyszerre reális és képtelen helyeket, ahol *inkább* éltél volna, s amelyek talán tévesen sugallták azt a megfellebbezhetetlennek tűnő gondolatot, hogy kiválasztott vagy.

A mindennapi környezet – szemben a messzeség kimeríthetetlen nyugalmával – az idő könyörtelen múlásával egyre inkább veszít elevenségéből: a szobád, a házad, a lépcsőfeljáró most különös idegenséget áraszt, unos-unatlan fellebbez megtúrt személyed ellen.

Balga nyaralók, turisták, gyakran sétálgatunk a habzó szájú, tajtékos ég alatt. A vihar előtti percekben vidáman időzünk a pálmafa alatt. Miféle tudás rejlik ebben a csendes magamutogatásban?

Kiséttálok az erkélyre. Levegő alig. A hegyek magasából a felhők minden délután közelebb jönnek, leereszkednek a kőrifák haragoszöld lombjai fölé.

A képlékeny képzeletű és számomra oly életbevágóan fontos guatemalai Miguel Ángel Asturias könyvének (*A Kincses úrfi*) első lapjain újra találkozom ezzel a buja, varázsigerűen költői kifejezéssel: „cukornádméz bajusz”.

A regényt gyerekkorom végén, nagyszüleim házában olvastam: nyár volt, a sebhelyes vályogfalról pergett a dohos vakolat, s mert szüntelenül az ebéd körül foglalatostkodó nagymama elfelejtett szellőztetni, délutánra már erősen befűlledt a szoba levegője.

Ahogy kinyitom a könyvet, páratlan élességgel érzem *azt* a szagot.

Mintha mindennél fontosabb volna most ez a jelentéktelen esemény.

Még magánál a regénynél is.

Esteledik, sietni kell, leereszkelem a búza-földek mellé, dűlőutakon keresztül érem el a főutat.

Igyekszem haza, hátamon és oldalamon az erdő sötétlő tömbjével, lüktető párájával, lehunyom a szemem, úgy érzem, ezernyi csápjával, karjával, lenyúló lombjával menten ledönt, legyűr valaki vagy valami a rothadászagú, nyirkos földre.

A hegy mintha láthatatlanul nőne, növekedne az éjszaka hangoktól érdes, vak peremén, közös hallgatásunk fölött.

Ideleenn távoli kutyacsaholás, ekhói még sokáig hallatszanak: *mért ugatnak a kutyák ebben a vad homályban?*

Talán halottak járják a kerteket, az utcát, mely egyre mélyül, mint az árok, mint a télikabát, aztán kialszik egy lámpa, aztán egy másik is.

Még néhány perc, nemsokára megtelnek az üresen maradt helyek: magyarázatok és lábjegyzetek íródnak, a csodára utaló meg- és följegyzések tömkelege várakozik a roskadásig telt polcokon.

Hír: a vágott szemű hiúz legyalogolt a hegyek magasából és visszaköltözött a völgy lombhullató erdőibe.

Este sokáig forgolódom, álmomban hegyek között gyalogolok, tudom, hogy ott vannak, elfoglalták régi fészüket, érzem a jelenlétüket, de egyet sem látok, hiába nézek hol jobbra, hol balra.

Megállok a sötétben.

Merre tovább?

Isabella királyné búcsúja Erdélytől. Egy romantikus festőművész faliszőnyegre emlékeztető festményének címe ez: többször álltam, ücsörögtem előtte, ezer sebből vérző szív, a királyné egy idilli tölgyfának dőlve néz vissza a tájra.

A tájat szeretjük vagy saját emlékeinket, emlékművünket *benne?*

Henry Purcell egyik zenedrámájában – amelyet egy londoni leánynevelő intézet számára írt – a karthágói királynő, Dido végül könnyezve, siránkozva köszön el az élettől, a halhatatlan szerelemtől és az őt elhagyó kedvesétől, a városalapítás gondolatával továbbhajózó Aeneastól.

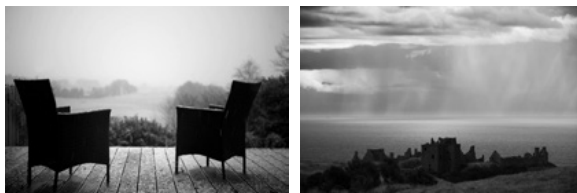
Nem tudhatjuk, mit válthatott ki ez a lelket teljesen fölkaparó, lenyűgöző rész a Jézus iránt égő, fiatal lányokban. Vagy éppen a lemondás képességét és annak önmagán túlmutató erejét növelte bennük?

A valódi kétségbeesés tisztító hatású?

Fölhörpinteni a kávé, fizetni, még visszaülni kicsit a székre, visszavonni a gondolatokat, amelyeket valaha kimondtál, leírtál, a vágytalanság sima talajára hullni. Tekinteted könnyedén járatod körbe a hold sápadt kráterein.

Hogy milyennek fest majd az a nagy sziget, ami már gyerekkoromban is szüntelenül vonzott? Pontosan *olyannak*, amilyenek akkor képzeltem, csendes zarándokként, amikor még nem voltak rá szavaim? Látom magamban, apró részletességgel az álmaimban: a kitaposott fű helyén éppen a cingár atléta, Thomas Hardy biciklizik, a pedálozó lábán elő-előbukkanó kockás térdzokni végtelenül mulatságos.

Halkan teletömködni a pipát, kivárni, amíg a dohányfüst illatos indiai fölkhúznak a szoba legmagasabb pontjái. Aztán csak lazán kitárni az ablakot, szemügyre venni a hegyet, majd a legközelebb eső, billegő fűszálat, amelyen egy szárnyát használni képtelen rovar egyensúlyoz.

Fotók: Túri Géza

Mért van az – modern betegség, mondják –, hogy a regények tájleírásait olvasván oly sokszor elszunnyadunk, holott éppen ezek a mű időtlenségbe hajló pontjai? Körülöttünk a tér és a levegő megtelik sűrű, mézgaszerű köddel, folyton-folyvást hull az esőpermet. Menthetetlenül belekerültél, benne vagy! Észre se veszed, hogyan történt, de egy ideje már *ott* élsz. Egy homályos függönyön keresztül bámulod, lesed az erdő melletti mezőt, tisztást, ahol időnként át- meg átgurul egy-egy rozszant szekér. Aztán egyszer csak fölszívódik a látóhatár szélén, akárha fölszip-

pantaná William Wordsworth jókora, falusi szivárványa.

Ma is értetlenül időzöm azon kivételes pillanat előtt, amikor a lassan elvérző Seneca haldoklik a fürdőkádban, s azt mondja Kosztolányi gyönyörű regényében: „Nem olyan, ahogy képzeltem. Más. Egészen más.”

Vajon hol vétette el?

Schubert utolsó zongoraszonátája. A zene mintha az óriás ősfák hiányos áglétrájáról futna megállíthatatlanul a komor ég felé, hogy aztán visszatérve, újra az erdő száraz gallyain bóklászva búcsúzzon időtlen türelemmel.

Simone Weil írja: imádkozni Istenhez, nem csupán titokban és elhúzódva az emberektől, hanem arra gondolva, hogy Isten nem létezik.

Már-már kemény teletet idéz a novemberi hajnal: titkos erdei úton indulok neki a hegynek.

A fák errefelé puha ecsetként mozognak, oly észrevétlen simulnak bele a világmindenségbe, hogy létezésüket már csak alig tekinthetjük valóságnak.

Meddig tart még ez a titkos átalakulás?

Az ablakomba költöző, keletről fényeskedő szilárd hegygerinc most teljes egészében megmutatkozik.

Jövök-megyek, minden órában odapillantok, már szemem sarkából is csak rá figyelek, hátat fordítva is vakító a reggel: akár egy roppant kapu vagy barokk oratórium harsozó nyitánya.

Az erdő sóhaja.

Sötéten olajzöld, félig már az éjszaka, félig még a nappal keskeny mezsgyéjén egyensúlyozó. Esti ének.

A lehető legtávolabbi helyre igyekeztem: észak felé, ahol a selymes fűvel benőtt hegyek csodás terrénumként magasodnak az utazó titkos vágyai fölé.

A sétatálcás vándor a völgyből indul, hogy a szélviharos csúcson rabul ejthesse a szépség örök labirintusa.

Nemcsak a kalapját, de őt magát is elnyelheti bármely pillanatban a hegyek éles formái fölött kavargó ködtenger.

Kiszáradt fa a meredek hegyoldalon. Már régen megszűnt létezni. Üres forma. Sima és kopasz.

Éjszakai álmok: szünet nélkül hordják elém a múlt iszapos hordalékát és a jelen ostobaságait. A lélek háborgása végtelen.

Bach János-passiójának nyitókórusa: „Herr, unser Herrscher!”

Megpillantani, amit elfed előlem a nyelv.

Az üvegablak gyengéd ellenállása, a szállongó rovarok, a világot gondosan beterítő falevelek színorgiája.

Sűrű köd ereszkedik a tájra. Alig látszó, apró foltok a házak. Kiáltani szeretnék.

A nagymama kivágta az udvar közepéről a százéves, óriás akácot. Túl sok a lehulló levél, mondta. Aztán megbánta. Ültünk az ég alatt. Néztük a fa helyét.

Valaki besétál a képbe. Integtet, int, nem tudni, mért. Néz a szemedbe. Legyint. Majd megint akar valamit. Nagyon. Mosolyog. Hátat fordít, de így még zavaróbb a jelenléte. Oldalra biccenti a fejét. Kimért portré. De közelebbről kissé dúlt és karcos. Haja csapzottan és reménytelenül simul a homlokára. Tekintetének végső elszántságát szereted benne?

Mért van az, hogy sokáig csak nézem. Aztán felettébb haszontalannak tűnik, nem cselekszem. *Nézem.*

Mint aminek nem is kéne meghalnia.

Az út – amely az öreg diófák által övezett domb mentén kanyarog –, végül abbamarad. Hirtelen megszűnő keréknyom a sáros talajon. Aztán fű.

A reggeli táj – szürkésfehér tömb – lassan belefullad a szilárdnak látszó, tengernyi ködbe. Megköt.

Tíz óra körül már látni a két hegyet összekötő, mésszel hintett földutat.

Vakító nézni, vakító lépdelni fölötte.

Valaki megáll: pontosan a felénél.

Lehajol, mutatóujjával a föld felé. Rajzol. A két hegy között. Kimegyek. Meg se mozdul. Testével takarja a rajzot.

Az egyik ismerősöm már hetek óta kórházba jár: szüntelen vizsgálják, mindennemű furcsa vizsgálatnak vetik alá, faggatják, valatják, lassan kipróbálnak rajta minden alkalmazható módszert, hol kellemesebbet, hol észveszejtően fájdalmasat, de hiába. A belső vérzésnek sem pontos helyét, sem okát nem találják az orvosok.

Valamikor a XVIII. században történt, hogy egy magyar költő, Ányos Pál gyakran tett sé-tát az akkor még gyógygyerővel bíró, aranykori természetben, követte az évszak érzékeny változásait, hogy aztán leheletfinom tollával – még korai és tisztázatlan halála előtt – rö-g-zíthesse költői tapasztalatait.

A kúthoz – amely már a középkorban is va-lahol itt állt –, ma senki nem járult. A kolos-tor romjai feneketlen mélységben pihennek.

Talán az eső súlya az, ami így lehúzó, az ab-laküvegen túl is tömör zsákokat cipelek.

Reggel jégeső. Vonulok fölfelé. Hiába a *visz-szanézés*, a megbízhatatlan és önkényes játék: a hegy magánya most hatalmasabb annál, sem-hogy a csapongó tekintet megostromolhatná.

Mint egy kínai porceláncsésze, amelynek titokban megsérült az oldala.

Alig látható hajszálérrepedés.

Szép magánosságok lebeg hallgatásban.

Micsoda arculcsapás: vannak olyan élőlé-nyek, amelyek oly messzi és elképzelhetetlen helyek ingoványaiban, erdőségeiben és vize-iben élnek, hogy rövid efemer életük során csak alig vagy soha nem találkozhatunk ve-lük. De annál többet gondolunk rájuk.

Felhozni magad a föld alól, az elszáradt lombmaradék és üres csigaházak közül.

A vihar: a rémes tombolás eufóriája köze-pette hajlamosak vagyunk többre értékelni a történeteket, kapkodva vonszolódunk fától fá-ig, általános fulladástünetek a szélörvény-ben, egy láthatatlan súly malomköve feszül a mellkasra, ezernyi falevél, tört ág, gyökér, fészkek, tojásbéj röpköd az ég felé.

A vihar mint valami XIX. századi, romanti-kus szimfónia: elégtétel és újabb lehetőség, hogy e kívülről támogatott *emelkedettség*ben mégis visszanyerjük az újrakezdés esélyét.

Emlékszem egy robusztus szarvasbogárra, amelyet üvegkristályba olvasztottak: azóta is ott menetel a légbuborékokkal teli, áttetsző, tiszta formában.

A késő középkori és a reneszánsz polifon kóruszenék, misék *ideje* azonos a szarvasbo-gáréval. Amióta ezeket hallgatom, nincs időm másra.

Az őszi köd sűrű, tejszínes gomolygása meggátol abban, hogy lássam a világot, a

lenti utcákat, de úgy tűnik, egy ideje már egyikünk sem akarja ezt a találkozást.

A holdfény világosságánál fölragyogó erdő: csuromvizes test.

A messzi kipárolgások zavartalanul foly-tatják útjukat, majd valahol – a leírhatatlan magasokban – szelíden együvé válnak.

Nem tudni pontosan, mennyi időm maradt, mégis el kell számolnom velem, *ennyi* az enyém.

A bennszülött belepusztul, ha ősi helyét el kell hagynia. A fának támaszkodik, és már csak madarakkal hajlandó társalogni.

Február egyik kemény téli estéjén, nyolc óra előtt öt perccel még mindig méteres hó-torlásokon kell átjutni. Hófehér fényvel vi-lágító, boldog magány, amelynek szemmel nem láthatóak a szakadécai.

Miért a festmények? Mért *inkább*?

A hegyek lassan elmaradnak, de az erdők lélegzését a folytonos zúgáson át is jól hallani.

Alkonyatkor letérdelek, orral a mintáktól érdes felületre, várom, hogy a rojtok, a felfes-lő, átalakulásra kész anyag újra megérintsen.

Valami történt?

Hideg kút, amelynek fala megóv a hőség fölösleges gyötrelmeitől: lázas álmodban hoz-zásimulsz, lehunyt szemmel hallgatod alatt a kavicsok visszhangos csobbanásait.

A túlsúlyos bolond minden reggel kiballa-gott az utcára. Dacolva minden veszéllyel, megállt az út mellett, csípőre tette a kezét. Aztán estig ott ücsörgött a forgalmas főútnál. Türelmesen szemlélődött: akárha valami gyönyörű légifolyosó előtt, amelyen át cso-dálatos gépek száguldanak. Már régen nem borotválkozott. Nem beszélt. Tán felesküdt valamire? Mit láthatott húsz év alatt? Miféle emlékei lehettek? Percenként meg-megvilla-nó, tömör ablakok, ismétlődő, alig fölismer-hető arcomok, szemek, kormánykereket szoron-gató kéz, amely – a szokás hatalmának enge-delmeskedve – cigarettásdoboz után nyúl. Hosszú távon talán szegényes emlék: mégis, van-e ennél nagyvonalúbb és költőibb ab-szurditás?

A tájat – legyen bár leheletfinom, hajnali ködben fürdő – mégis kimondhatatlan szo-morúság lengi be: a nyugtalanság felhői gyü-lekeznek a néma völgy fölött, ahol valami-

kor, réges-régen, a folyó meredek partját még ősfák és különös állatok lakták.

Megszenvedni az almát, a bort, a tál oldaláról lecsüngő langusztarák ollóit és piros bajszát, a dermedt golyóbisszemeket, az asztalra helyezett birs illatát, amely valahonnan az idő túloldaláról érkezik.

Pára lebegett a víz fölött, pók fonta hálóját, a halászok hörögve forgolódtak, talán álmukban eltévedtek a viharos tengeren, s most valahol hajnali imáikat mormolják hűtlen asszonyaik mellett.

Mintha nem is léteztél volna, vagy csak nem vettél róla tudomást?

Mint ahogy oly sok dolgot nem tartottál számon születésed óta, ezt is elhanyagoltad, nem számított, ebben az egyben hűséges maradtál magadhoz: ahol mások már bizonytalanul sejtve végleg visszavonulót fújtak, te – mint a világmindenség névtelen vándora – ott kezdted érezni, hogy tán mégis élsz! Vajon mért tűnt valóságosabbnak a sok ismeretlen város, a mohás szökőkút, a macskaköves járda ódon mintázata, mint a kert bizalma s a belső szobák kandallómelege?

Az éjszaka fáit, bokrait úgy csavarodtak, akárha gyurmából volnának, majd egy röpke pillanat után máris olvadni kezdtek: képlékeny massa hömpölygött végig a főutcán, kikerülve az autókat és a gyermekeket, a folyton ott integető, útszéli bolondot, nem akart magával sodorni semmit, veszélytelennek látszott a dolog, a kacskaringós utaknak megfelelően haladt lefelé, hogy a fizika törvénye szerint a völgy teknőjében meglegye újabb ideiglenes helyét és formáját.

Lágy borotvahab, amely odatapad az arcfalára, aztán becsúszik a fülcimpa alá, észrevétlen ragasztja össze a lelógó, oldalsó hajszálakat. Mintha a tükör is cinkos lenne a dologban, akárhogy forogtad a fejed, nem árulja el ezt a furcsa és indokolatlannak tűnő hibát.

Egy középkorú férfi és nő az ablakban. Úgy állnak a hajnali derengésben, a tisztára mosott üveglapok előtt, mintha nem ismernék egymást, sem a kinti világot. Céltalanul bámulnak kifelé. Aztán rájövök: akik kiválasztottak, csak azok képesek erre a felejthetetlen nézésre, mint amikor egyetlen legnagyobb

szerelmi érzésünk közepette a kedvesünket bámuljuk a szurokfekete éjszakában, és mégis mást látunk, már azt a pillanatot is megérezzük, amelyikben ez már csak egy emlék lesz.

Balthasar Van Der Arst utrechti festő 1635 nyarának minden hétvégéjén elutazott a tengerpartra, hogy végigjárhassa a halszagú piacokat, hogy alaposan megfigyelje a tenger mélyéről származó portékát. Leginkább a kagylók érdekelték, ezek a szabályos, redőkkel tarkított, szivárványszín ékszerdobozkák, amelyeket – külön kérésre – lapos edényekbe helyeztek, hogy kedve szerint válogathasson belőlük. Egész életében kísértette a kagyló szívre emlékeztető lényé és gyönyörű burka.

Balthasar Van Der Ast a részletekre volt kíváncsi. Képes volt órákig tétlenül ülni, bámulni a titokzatos árut.

A szél fúj, a fák hajladoznak, a bokrok mélyén lapuló egér talán többet sejt, mintsem gondolnánk, a vakond, noha világtalan, pontos földrakásokat helyez a kert bizonyos pontjaira, aztán tovább halad az éj sötét falai között, utat fúr magának, száraz fűcsomó gyökerén matat. Aztán, amikor senki se látja, egy pillanatra kidugja a fejét, beleszimatol a friss nedvekkel telített, hajnali légből.

Reggel a konyhában, kávézás közben egyszer csak hallom, ahogy mélyen a falban csordogál egy patak.

Nagymamám hívó szavára ébredtem egy éjjel. Késő volt, fény alig, a slingelt függönyt rázta a szél. Akár egy Tarkovszkij-film fekete-fehér kockáin, csak lassítva tudtam haladni a hófehérre mázolt, repedezett falak mentén, miközben – akár a könnyű tollpihe – mindenfelől hullt a vakolat. A mama hálórúhában, szeme körül sötét karikákkal állt a szoba közepén, engem szólongatott. Akárha a gravitációt nem ismerő úrhajósok, lebegve lépegettem a döngölt padló fölött. Haza akarok menni, mondta, és rám nézett. A karomba hullt, és én kicipeltem az udvarra, lefektettem az akácfa alá.

Idővel teljesen megfeledkezem a dolgokról. Aztán ők is megfeledkeznek rólam.

Hagyom, hadd történjen, aminek meg kell történnie. A kép, amit arcunkba fúj a szél, egy rejtett önfeledtség titkos értelme, tökéletes pillanat.